

Таким чином, адаптація дітей з особливими освітніми потребами до інклюзивного середовища є складним процесом, що залежить від поєднання соціальних і особистісних чинників. Аналіз наукових розвідок засвідчив, що ключовими аспектами адаптації є підтримка з боку родини, шкільного середовища та громади, а також індивідуальні особливості дитини, такі як рівень самооцінки, емоційна стійкість і комунікативні навички. Взаємодія цих чинників визначає успішність соціалізації та навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Комплексний підхід до адаптації передбачає створення інклюзивного освітнього середовища, застосування методів соціальної інтеграції, забезпечення психологічної підтримки та впровадження адаптованих освітніх програм. Важливим є також формування толерантного ставлення серед учнів і педагогів, що сприятиме подоланню бар'єрів у спілкуванні та сприйнятті дітей з особливими освітніми потребами.

Перспективи подальших досліджень у цій сфері включають аналіз ефективності різних підходів до соціальної адаптації, удосконалення методів підтримки дітей з особливими освітніми потребами у навчальних закладах та вивчення впливу інклюзивної освіти на їхню довгострокову інтеграцію в суспільство. Реалізація цих напрямів сприятиме покращенню умов навчання, соціального розвитку, а відтак – адаптації дітей з особливими освітніми потребами до інклюзивного середовища, забезпечуючи їм рівні можливості для повноцінного життя.

Карпова І. Г.

ПРОБЛЕМИ ВРАЗЛИВИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ В КОНТЕКСТІ ЧУТЛИВОЇ / КОНФЛІКТНО-ЧУТЛИВОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ

Журналістика завжди була на передовому краї висвітлення актуальних проблем сучасності. Нинішня журналістика в Україні зіткнулася з цілою низкою політичних, економічних, військових, громадянських, культурних, екологічних та інших викликів, у першу чергу, пов'язаних із

російсько-українською війною, і, відповідно, необхідністю відображення в журналістських матеріалах багатоманітного спектру руйнувань, втрат, людських страждань, болю і почуттів десятків та сотен тисяч людей, яких торкнулася війна. У контексті цих аспектів особливого значення набуває відносно новий в українській журналістиці напрям – конфліктно-чутлива журналістика.

На думку науковців (Скібан О., Шендеровський К., 2018), цей напрям почав розвиватися в Україні трохи більше ніж десятиліття. Він відносно молодий, і тому у науковій термінології ще не відображені єдині дефініції, що віддзеркалювали б проблеми певних вразливих груп населення журналістами за певних умов.

Тому, крім поняття «конфліктно-чутлива журналістика», у науковому обігу вживаються терміни «чутлива журналістика», «соціально чутлива журналістика», «громадська», «толерантна» (Рожило М., Заболотна П., 2023), «миротворча журналістика» (Виговська Н., Любченко Ю., Сіріньок- Долгарьова К., 2019), «сенситивна журналістика» (Тхоржевська Т., 2023), що розглядаються практично як ідентичні поняття, або як синоніми (Рожило М., Заболотна П., 2023).

Разом із тим, з нашої точки зору, терміни «чутлива журналістика» («соціально чутлива журналістика», «громадська», «толерантна») та «конфліктно-чутлива журналістика» («миротворча журналістика», «сенситивна журналістика») слід дещо розрізняти як в контексті груп населення, про які йде мова в журналістських публікаціях, так і умов, за яких вони створюються.

Чутлива журналістика розуміється вченими як така, в основі підходу до висвітлення подій якої лежить «глибоке розуміння того, як інформаційні повідомлення впливають на різних людей з відмінним життєвим досвідом, <...> а увага зосереджена на історіях людей, їхніх проблемах і почуттях, які подаються з повагою до гідності та прав людини» (Рожило М., Заболотна П., 2023), і, з нашої точки зору, у безвідносний до подій миру чи війни час.

Героями журналістських матеріалів чутливої журналістики стають люди, які належать до вразливих груп

населення, до яких, згідно Закону України «Про соціальні послуги» (2019 р.) відносять осіб або сім'ї, які мають найвищий ризик потрапляння у складні життєві обставини через вплив несприятливих зовнішніх та/або внутрішніх чинників (наприклад, досягнення пенсійного віку, настання хвороби, стану безробіття, настання інвалідності тощо – заув. авт.) і, відповідно, потребують допомоги й підтримки держави (особи похилого віку, люди, які мають різноманітні хвороби, особи з інвалідністю, безхатченки, безробітні, сім'ї в СЖО, багатодітні родини та ін.).

Створення журналістських матеріалів про таких осіб із урахуванням принципів «толерантного, етичного і громадського напрямків роботи» не є чимось новим, напрацьованими останніх років. Проблеми вразливих груп, наприклад, осіб з інвалідністю цікавили журналістику задовго до подій АТО та повномасштабної російсько-української війни. Вважаємо, що при висвітленні життєвих історій, проблем цих груп логічним є вживання близьких за змістом термінів «толерантна», «соціально чутлива» тощо, тобто така, яка має на меті дуже коректно висвітлити проблеми означених верств, доносячи їх до широкого загалу.

Це можуть бути, для прикладу, репортажі про участь осіб із інвалідністю у змаганнях, різноманітних проєктах; або осіб похилого віку (для вирішення проблем цієї групи, пов'язаних із самореалізацією, комунікацією тощо, покращенням в цілому якості та тривалості активного життя) в діяльності так званих університетів третього віку. Одне з головних завдань журналістики в цих випадках – толерантно, чутливо розкрити проблеми вразливих груп із акцентом на їх активне включення в життя соціуму, громади, суспільно-корисні результати діяльності. При цьому журналіст ні в якому разі не повинен загострювати увагу на фізичних, вікових чи інших проблемах представників вразливих груп, які мають всі права, задекларовані міжнародними та вітчизняними нормативно-правовими актами.

Конфліктно-чутлива (сенситивна) журналістика (тобто, чутлива до конфлікту – заув. авт.) (Короткий словник-довідник термінів і понять «Конфліктно-чутлива журналістика», уклад.

Виговська Н., Любченко Ю., Сіріньок-Долгарьова К., 2019) визначає конфліктно-чутливу журналістику як «журналістику, яка, дотримуючись професійних стандартів, точно і неупереджено висвітлює події і процеси, пов'язані з конфліктом, коректно, вживаючи нейтральну, «чутливу» лексику. Така журналістика вимагає від журналістів додаткових знань і вмінь, аби давати змогу громадськості приймати обґрунтовані рішення. Журналіст має краще розуміти, що викликає конфлікт, як конфлікт розвивається і завершується; вміти вишукувати корені конфлікту і шукати способи його залагодження. Враховуючи цю інформацію у своїй роботі, журналіст може сприяти погашенню конфлікту або навпаки».

Отже, можемо вважати, що конфліктно-чутлива журналістика виникає із розгортанням конфлікту (саме збройного конфлікту, оскільки, як слушно зауважує Т.Тхоржевська, в розроблених ОБСЄ рекомендаціях для журналістів під конфліктом розуміється переважно збройне протистояння), тобто вона з'явилась в Україні лише в останнє десятиліття, а її ключовою ознакою при підготовці журналістських матеріалів є наявність збройного конфлікту в Україні.

Це вимагає від журналіста не просто правдивого, неупередженого донесення інформації, а й забезпечення громадськості повною, незаангажованою інформацією, адже журналісти мають достатні важелі впливу на процес припинення війни і можливість привертати увагу громадськості, міжнародної спільноти до подій в Україні шляхом повідомлення про факти насильства та гуманітарні, воєнні катастрофи в нашій державі.

З початком АТО у 2014 році, а з 2022 року – повномасштабної війни Росії проти України значно розширилось і коло осіб, які можна віднести до вразливих груп населення. Причому, крім традиційних верств, у цей список можна включити й деякі групи осіб, які стали вразливими лише з розгортанням війни в Україні, а ключовою ознакою у визначенні їх вразливості стала як раз їх безпосередня дотичність до подій війни.

Так (згідно згадуваного вище довідника), експерти й медіадослідники вирізняють наступні групи, дотичні до конфлікту на Сході України (а на сьогоднішній день, по суті, всієї території держави – заув. авт.), деякі з яких також можуть бути віднесені до вразливих: бійці АТО – захисники/захисниці України (мобілізовані та демобілізовані бійці, бійці добровольчих батальйонів, поранені військові й ті, які побували в полоні, іноземні бійці, які воюють на боці України); ВПО (внутрішньо переміщені особи); мешканці окупованих територій; волонтери та гуманітарні працівники; родини українських військових; діти (будь-які, котрих торкнувся конфлікт, незалежно від того, чи це діти переселенців, чи російські діти, чи діти бійців АТО чи ін.); літні люди, люди з інвалідністю (з будь-якої сторони).

До категорії вразливих груп можна, по праву, віднести на сьогоднішній день і мешканців прикордонних територій ряду областей (Чернігівщини, Сумщини, Харківщини та ін.), незалежно від їх соціального статусу та роду занять (працюючі, пенсіонери, сільськогосподарські працівники, бізнесмени, політики та ін.), адже жителі цих територій майже щоденно страждають від ворожих обстрілів.

При висвітленні проблем цих верств доречним є, на нашу думку, використання терміну «конфліктно-чутлива журналістика», що вказує на необхідність підготовки журналістської медіапродукції з урахуванням конкретних умов життя цих груп в умовах війни, їх діяльності, участі у військових діях, внутрішнього переселення, взаємовідносин з окупаційною владою (на окупованих територіях), здійснення волонтерської діяльності та ін.

«Серед багатьох порад ОБСЄ в галузі чутливості до конфлікту виділимо поради, які належать Б. Шапіро і стосуються принципів представлення героя в журналістському тексті, присвяченому конфлікту: 1) кожна історія повинна бути представлена в ширшому контексті; 2) жертва в журналістському матеріалі повинна виглядати гідно; 3) не варто обтяжувати текст зайвими деталями; 4) увага до людських почуттів; 5) висвітлення війни через людські історії; 6) враховувати наслідки» (Тхоржевська Т., 2023).

Фахівцями (Шутов Р., Опришко Л., Дуцик Д., Дорош М., Семенченко М., 2019) розроблені рекомендації, які варто застосовувати в контексті підготовки журналістських сюжетів конфліктно-чутливих тем: «У спілкуванні з людьми, які пережили травму, доцільно: адекватно мотивувати героя погодитися на інтерв'ю з вами, дати йому/їй всю необхідну інформацію; ретельно підготуватися до інтерв'ю; коректно, м'яко, з емпатією запропонувати людині розповісти свою історію; співчувати та проявляти емпатію; бути щирим, не боятися уточнювати та перепитувати; знати основи психологічної кризової допомоги; мати базу контактів, куди можна спрямувати героя, якщо він потребуватиме підтримки та заспокоєння: психологів, що працюють саме з такими травмами, груп підтримок, волонтерів; дати текст/сюжет на узгодження до його оприлюднення; вміти вчасно і м'яко звести спілкування з героєм до мінімуму; розвивати емоційний інтелект та чуйність; бути терплячим, толерантним, неупередженим.

Не варто: використовувати термін «жертва», краще – «людина, яка пережила травмуючу подію»; узагальнювати, що всі, хто був або перебуває зараз у зоні конфлікту, є травмованими особами; виражати жаль у будь-який спосіб: словами, мімікою, поведінкою; співчувати – можна, жаліти – ні; тиснути на людину, маніпулювати її почуттями; випитувати шокуючі подробиці; інтерпретувати емоції та почуття замість самої людини; вирішувати за людину, наскільки важкими чи ні були обставини, в яких вона опинилася; навмисно драматизувати розповідь; відповідати агресією на агресію.

Коли журналіст повідомляє про загиблих, варто дотримуватись наступних правил: родина не повинна дізнатися про смерть близьких через ЗМІ. Відтак треба добре зважити всі обставини, перш ніж повідомляти імена та прізвища загиблих; не варто транслювати смерть в прямому ефірі й робити з цього сенсацію; не варто показувати (ні на фото, ні на відео) понівечені тіла (натомість можна показати якісь речі загиблих); не варто показувати у кадрі останні хвилини життя пораненої людини; у випадках, якщо не можна уникнути показу контенту, який шокує, у телеєфірі перед показом такого контенту має йти попередження, а в друкованих та онлайн-ЗМІ такий контент не

повинен бути на першій шпальті чи головній сторінці сайту та привертати увагу. Повага до загиблих та їх родин має бути в основі будь-якого матеріалу».

Без сумніву, в основу підготовки журналістських матеріалів як чутливої, так і конфліктно-чутливої журналістики (що в цілому близькі за змістом, з деякими відмінностями умов створення), висвітленні проблем вразливих груп населення мають бути покладені принципи людиноцентричності, суспільствоцентричності й головне правило такої журналістики: «Не нашкодь».

Карпова І. Г., Пушкар Є. В.

ПРОФІЛАКТИКА БУЛІНГУ СЕРЕД ПІДЛІТКІВ У СЕРЕДОВИЩІ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Проблема булінгу не є новою, вже більше ніж півстоліття привертає увагу суспільства, зокрема, й науковців – педагогів, психологів, соціологів, представників інших наук. Її почали вивчати у 1960–1970-х роках, коли суспільство почало усвідомлювати зв'язок між девіантною поведінкою та вихованням у шкільні роки. Булінг є явищем, широко поширеним у США, Європі та багатьох інших країнах. В американських школах, для прикладу, 86% дітей віком від 12 до 15 років стверджують, що зазнавали різного роду знущань.

В Україні також простежується ця тенденція, що підтверджують статистичні дані про зростання підліткової злочинності та агресії в учнівському середовищі. Про актуальність проблеми свідчить і увага до неї на державному рівні.

Зокрема, у низці нормативно-правових актів (Закон України «Про освіту», 2017 р.; Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)», 2019 р.; Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання насильству та унеможливлення жорстокого поводження з дітьми», 2024 р. та